

Valtionmuodostus Ruotsin suurvallan itäisessä periferiassa 1639–1699

Lectio praecursoria 23.8.2025

Ville-Pekka Kääriäinen

FM Ville-Pekka Kääriäisen historian väitöskirja Mielikuvien periferia – Valtionmuodostus, vastarinta ja väkivalta Iisalmen pitäjässä 1639–1699 tarkastettiin 23.8.2025 Helsingin yliopistossa. Vastaväittäjänä toimi professori Kimmo Katajala Itä-Suomen yliopistosta ja kustoksena professori Anu Lahtinen Helsingin yliopistosta. Väitöskirja on luettavissa Helsingin yliopiston Helda-julkaisuarkistossa osoitteessa <http://hdl.handle.net/10138/597941>.

Keväällä 2023 paljastui, että Lapinlahden kunnassa Ylä-Savossa oli harjoitettu laajaa salametsästystä. Rikollisen toiminnan pitkäaikaisuus ja törkeä luonne järkyttivät monia. Media ryhtyi aiheellisesti selvittämään, miten oli mahdollista, että rikollista toimintaa oli voitu harjoittaa kenenkään huomaamatta ja jäämättä kiinni. Sinällään tärkeä kysymys lähti lopulta kuitenkin niin sanotusti laukalle. Huoltoaseman pihassa tehty lyhyt haastattelu johti siihen, että valtakunnan mediat kirjoittivat, kuinka salametsästys olisi ollut yleisesti tiedossa ja jopa hyväksyttyä. Väitetysti siihen ei yksinkertaisesti haluttu puuttua, koska rikollinen toiminta oli paikallinen tapa. Tämä poikkeuksellinen syytös synnytti vastareaktion, jossa paikalliset ihmiset irtisanoutuivat näistä väitteistä. [1]

Näin keskustelussa samoja piirteitä, kuin omassa Ylä-Savon historiaa tarkastelevassa väitöskirjatutkimuksessani. Tämä siitä huolimatta, että ajanjaksojen välillä on lähes 400 vuotta. Suomalaisessa historiantutkimuksessa elää sama sitkeä mielikuva siitä, millaista elämä syrjäseuduilla on. Tällä en tarkoita sitä, etteikö alueellisia eroja olisi. Ne ovat hyvin todellisia, aivan kuten edellä mainittu järkyttävä rikosten sarja. Niistä voi ja pitää käydä yhteiskunnallista keskustelua. Silti katson, että näissä keskusteluissa ja varsinkin tieteellisessä historiantutkimuksessa on syytä nojata tutkittuun tietoon eikä mielikuviin siitä, miten asiat ehkä olivat.

Väitöskirjani *Mielikuvien periferia – Valtionmuodostus, vastarinta ja väkivalta Iisalmen pitäjässä 1639–1699* on kriittinen ja uudenlaisia menetelmiä hyödyntävä tutkimus siitä, missä määrin käsitys Ylä-Savon alueen kehittymättömyydestä pitää paikkansa.

Miten päädyin tähän tutkimusaiheeseen ja alueeseen? Aikanaan halusin tehdä pro gradu -tutkielman tavallisten ihmisten elämästä 1600-luvulla. Ohjaajieni, professori Panu Pulman ja professori Anu Lahtisen, tuella suuntauduin tuomiokirjoihin ja Iisalmen pitäjän käräjillä näkyvään esivallan kontrolliin.

Miksi Iisalmen pitäjä? Toinen puoli tarinaa on helppo vastata. Olen itse viettänyt noin puolet lapsuudestani siellä. Vielä tärkeämpää oli havainto, että aluetta ei ollut juurikaan tutkittu paikallis- ja aluehistorian ulkopuolella. [2]

Ylä-Savoon veti myös aiempi tutkimus, erityisesti yleisesitykset, joissa uuden ajan alun Sisä-Suomea kuvataan varsin kehittymättömäksi. [3] Tutkijat ovat korostaneet, että alueella harjoitettiin enemmän henkirikoksia ja muuta rikollisuutta sekä esivallan vastaista toimintaa kuten sotilaskarkuruutta. [4] Tutkimuksessa on tapana korostaa myös taloudellisia eroja: perifeerisessä idässä harjoitettiin lähinnä alkeellista kaskiviljelystä. [5] Myös sosiaaliset ja kulttuuriset erot ovat olleet esillä. Idässä valtiovallan valtaa ylläpitävää aatelia ja säätyläistöä oli vähän. [6] Ahtaissa savupirteissä asuva rahvas harjoitti kristinuskon sijaan mieluummin pakanallisia menoja. [7]

Kaiken kehittymättömyyden perussyynä on usein esitetty pitkät välimatkat. [8] Ja Ylä-Savossa jos jossain välimatkoja myös riitti. Se oli Viipurin ja Savonlinnan läänin pohjoisin pitäjä. Hypoteesini olikin, että alueen tuomiokirjat olisivat varmasti pullollaan mielenkiintoisia esimerkkejä siitä, miten talonpojat kävivät jatkuvaa sotaa kruunua ja sen edustajia vastaan. Kun aloin lukea aikalaislähteitä, haave ”villin idän” tutkijan urasta haihtui. Paikallishallinto toimi enimmäkseen varsin normaalisti.

Tämä ei tarkoita, etten olisi tutkimukseni aikana havainnut paikallisia erityispiirteitä. Päinvastoin nostan väitöskirjassani useita esimerkkejä siitä, kuinka keskusvallalla oli haasteita hallita Iisalmen pitäjän aluetta ja sen asukkaita. Väitöskirjani alkaa esimerkillä, jossa nykyisen Vieremän pohjoisosassa olevan Nissilän kylän asukkaat käyvät aseelliseen kapinaan nimismiestä ja muita kruunun miehiä vastaan. Talollisen vaimo Anna Eskelinen löi yhtä rakuunaa seipäällä päähän. Nimismies olisi voinut ottaa koko joukon hengiltä, mutta verenvuodatuksen sijaan kapinalliset kyläläiset tuomittiin käräjillä menettämään omaisuutensa.

Samanlaisia ja jopa vakavampia tapauksia esiintyy kuitenkin myös muualla, eikä Iisalmi tässä suhteessa edusta mitään ”villää periferiaa”. Vastikään Suomen aluehistoriaa tarkastelleen historiantutkija Marko Nenosen tavoin olen yhtä mieltä siitä, että monissa idän ja lännen eroja kuvaavissa tutkimuksissa korostuvat todellisuuden sijaan enemmän heimohistorian painolasti.[9] Tällä tarkoitan erityisesti käsitys siitä, että Suomen alue jakaantuu kahteen, läntiseen ja itäiseen kansaan, joilla päinvastaiset luonteenpiirteet.

Tällä niin sanotulla mielikuvien periferialla on pitkät juuret. Saamme jatkuvasti lukea eri medioiden ja asiantuntijoiden kautta, kuinka Suomi jakautuu milloin minkäkin ilmiön perusteella yhä vuoden 1323 Pähkinäsaaren rauhan mukaisesti läntiseen ja itäiseen puoliskoon. Se on sinänsä kiinnostavaa, sillä edes historiantutkijat eivät ole yksimielisiä siitä, missä tuo myyttinen raja edes kulki.

Yksi esimerkki tästä mielikuvissa elävästä periferiasta näkyy takanani valkokankaalla ja on painettu myös väitöskirjani kanteen. Kyse on ainoasta 1600-luvun Savosta löytyvästä kuvasta. Se löytyy teoksesta *Suecia antiqua et hodierna* (1716), jonka nimi on käännettynä ”Mennyt ja nykyinen Ruotsi”. Teos oli aikanaan suurhanke, jonka tavoitteena oli kuvata Ruotsi modernina ja kehittyneenä eurooppalaisena suurvaltana. Yleisesti teoksen kuvitus esittää kiiltokuvamaisen ja valtakunnan agraarista todellisuutta vääristävän näkymän, keskittyen lähinnä kaupunkeihin, linnoihin ja aatelisten kartanoihin. Valtakunnan historialliset maakunnat kuvataan kehittyvässä sävyssä huomioiden alueiden paikallispiirteet.

Näiden joukosta erottuu selkeästi itäiset ja pohjoiset maakunnat. Esimerkiksi Savo kuvataan keskiaikaisessa hengessä. Kuvituksessa metsästetään oravannahkoja ja muuta pienriistaa synkässä metsässä jousien ja keihäiden avulla. Tämä ei heijasta maakunnan taloudellista todellisuutta. Tulliluetteloiden perusteella turkikset kattoivat vain noin yhden prosentin iisalmelaisten talonpoikien harjoittamasta viennistä 1600-luvulla. Kuvitus edustaa mielestäni selkeästi keskusvallan näkökulmaa, jossa Suomen itäiset osat nähdään villinä erämaana.

Miten menneisyyden alueiden kehitystä ja kehittymättömyyttä, perifeerisyyttä ja välimatkojen merkitystä voidaan tarkastella, mitata ja vertailla? Valitsin tutkimukseni kantavaksi käsitteeksi *valtionmuodostuksen*. Se on valtavan paljon tutkittu ja monitasoinen käsite. Yleisesti sillä tarkoitetaan erityisesti keskitetyn modernin valtiovallan syntyä. Sitä kuinka nykyään perustavanlaatuiset instituutiot, kuten oikeuslaitos ja paikallishallinto alkavat modernisoitua, ja miten näiden avulla siirrytään yksilöiden ja sukujen vallasta kohti keskitettyä valtiota.

Valtionmuodostus on pitkä prosessi, jolla on pitkä esihistoria, mutta sen voimistuminen liitetään juuri 1600-lukuun, jota väitöskirjani tarkastelee. Sekä pohjoismaisessa että kansainvälisessä tutkimuksessa tuon ajan suurvalta-Ruotsia pidetään kilpailijoihin nähden tehokkaasti hallittuna valtiona, joka onnistui heikoista resursseistaan huolimatta levittäytymään lyhyessä ajassa Itämeren ympärille. Tämä kertomus yltyy usein jopa runollisiin mittoihin. Samalla on kuitenkin myös tyypillistä rajata perifeeriset alueet tämän tehokkuuden ulkopuolelle. Tämä on kiinnostavaa, koska 1600-luvun Ruotsi oli valtiona hyvin perifeerinen. Näkemyksessä on siis sisäinen ristiriitainen. [10]

Valtionmuodostus sopii ylipäänsä hyvin periferioiden tutkimiseen, koska koko prosessi voidaan määrittää sen kautta, miten keskusta ottaa haltuun valtakunnan reuna-alueet. Väitöskirjani näkökulmaa puoltaa myös se, että tiedämme tästä prosessista periferioissa selvästi vähemmän. [11] Tutkimus on usein keskittynyt valtakunnan ydintoimijoihin – kuninkaisiin, merkkihenkilöihin – tai keskeisempiin alueisiin.

Valtionmuodostusta voidaan lähestyä ja tarkastella useasta eri näkökulmasta. Pohjoismaiselle tutkimukselle on pitkään ollut tyypillistä tarkastella, harjoitettiin Ruotsin suurvaltassa kenties ylhäältä annettua pakkovaltaa vai kruunun ja talonpoikien välisiä neuvotteluja. [12] Kumpikaan näkökulma ei mielestäni kannata pitkälle, sillä molemmat olettavat vahvaa vuorovaikutusta. Säilyneet lähteet viittaavat siihen, että keskusvallan kiinnostus syrjäiseen pitäjään oli varsin vaatimatonta.

Sen sijaan paljon hedelmällisempänä näkökulmana voidaan pitää jo tutkimuksessa pitkään voimistunutta ja nykyään valtavirtana olevaa käsitystä valtionmuodostuksesta alhaalta ylöspäin eli niin sanottua *statebuilding from below* -näkökulmaa. Tällöin valtio ei ole pelkästään hallitsija ja muu tärkein hallinto ja sen jakamat määräykset, vaan se rakentuu aktiivisista toimijoista ja ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. [13]

Valtionmuodostuskeskustelua voidaan helposti kritisoida siitä, että se luo kehityskertomuksen, jossa moderni kansallisvaltio on vääjäämätön päätepiiste. Tämän vuoksi tutkimukseni nojaa valtionmuodostuksen ohessa erityisesti kahteen teemaan: *vastarintaan ja väkivaltaan*.

Vastarinnalla tarkoitan kaikenlaista toimintaa, joka asettaa valtiovallan auktoriteetin kyseenalaiseksi. Se voi olla avointa kapinaa, kuten edellä kuvatussa Nissilän tapauksessa, mutta huomattavasti useammin se oli piilotettua ja arkipäiväistä. Esimerkiksi Iisalmessa, kuten lähes kaikkialla muuallakin valtakunnassa, yleisin rikos oli se, että ihmiset eivät vastanneet haasteisiin ja jättivät saapumatta oikeuteen.

Väkivallan ja valtionmuodostuksen suhdetta voidaan pitää ilmeisenä. Nykyään väkivallalla on voimakas negatiivinen lataus varsinkin Suomessa. Haluaisimme rauhaa konfliktialueille ja olemme huolissamme väkivallan lisääntymisestä. Monet historiantutkijat yhdistävät väkivallan vähentymisen Norbert Eliaan hengessä ihmisten sivilisoitumiseen – ihmiskunta ei näytä juurikaan oppivan mitään historiastaan, mutta ainakin väkivalta on tilastollisesti vähentynyt. [14] Kuitenkin yhtä monet tutkijat kyseenalaistavat tämän ja näkevät väkivallan muutokset ensi sijassa kulttuurisena. [15] Esimerkiksi uuden ajan alussa väkivallan negatiivinen ja kriminaalinen luonne oli vasta muotoutumassa. [16] Tietynlainen väkivallan käyttö oli ajoittain jopa oletettua esimerkiksi omaisuuden puolustamiseksi. Määrällisesti iisalmelaiset talonpojat käyttivät väkivaltaa etenkin maanomistustapauksissa. Toisaalta tilastot osoittavat, että suhteellisesti tarkasteltuna vain noin yhdessä prosentissa maariitatapauksia sorruttiin väkivaltaan.

Valtionmuodostuksen, vastarinnan ja väkivallan kokonaisvaltainen tutkimus vaatii tarkkaa lähdeöskentelyä. Tutkimukseni keskeinen ansio ja merkitys on siinä, miten olen lähestynyt pääasiallista lähdeaineistoani tuomiokirjoja. Menemättä yksityiskohtiin, haluan nostaa esiin muutamia tekijöitä siitä, miten olen hyödyntänyt tätä haastavaa mutta rikasta lähdeaineistoa uusilla tavoilla. [17]

Ensinnäkin väitöskirjani on ensimmäinen laajempi monografia, jossa käsikirjoitetun tekstin automaattista tunnistusta on hyödynnetty näin laajasti. Kyseessä on verrattain uusi teknologia, joka ei tuota tuloksia ilman suurta valmistelua. Tutkijan on luotava

opetusaineisto ja käytännössä koulutettava neuroverkkopohjainen malli lukemaan kyseisen aikakauden käsialoja. Kun aloitin hankkeeni, aineistolle sopivaa mallia ei ollut, joten minun täytyi lähteä tyhjästä ja kehittää oma HTR-malli (*handwritten text recognition*). Teknologia nopeutti työtä, mutta lopulta minun oli käytävä koko tuomiokirja-aineisto läpi ja korjattava käsin kaikki koneen tekemät virheet. Työlään prosessin etuna oli kuitenkin se, että samaa HTR-mallia pystyi hyödyntämään tutkimukseni toissijaisiin lähteisiin, kuten Per Brahen kautta säilyneisiin kirjeisiin ja Pien-Savon kihlakunnan talonpoikien lähettämiin rahvaanvalituksiin. Olen jakanut prosessoimiani aineistoja Kansallisarkistolle, jossa niiden pohjalta on kehitetty tutkijoita ja kansalaisia hyödyttäviä tunnistusmalleja. Oma mallini on avoimesti käytettävissä Transkribus-alustalla. [18]

Toinen väitöskirjani metodologinen ansio on se, että loin digitaalisia transkriptioita hyödyntäen relaatiopohjaisen tutkimustietokannan. Tallensin siihen kaikki Iisalmen käräjillä käsitellyt oikeustapaukset metatietoineen, oikeustapauksen kulun suomeksi sekä ruotsinkielisen transkription. Noudatin samalla tutkimustraditiota, jossa kaikki tapaukset luokitellaan eri tapausluokkiin, mikä mahdollistaa alueiden välisen vertailun.

Tietokantatyöskentelyni tekee ainutlaatuiseksi se, että kirjasin jokaisessa oikeustapauksessa mainitut henkilöt ja heidän roolinsa. Samalla nämä henkilöt on yksilöity siten, että pystyn seuraamaan heidän toimintaansa eri oikeustapausten välillä. Täydensin tietoja myös muilla lähteillä, esimerkiksi henkikirjoilla.

Tietokanta yhdistää määrällisen ja laadullisen tarkastelun. Sen avulla pystyn aivan uudella tavalla tarkastelemaan käräjälaitoksen toimintaa. Olen ensimmäinen tutkija, joka melko kattavasti pystyy vastamaan perustaviin kysymyksiin: kuinka suuri osa väestöstä esiintyy kärjääineistossa; kuinka usein ja millä aikavälillä henkilöt vierailivat käräjillä; minkä tyyppiset henkilöt esiintyvät useimmiten kärjääineistossa ja minkä tyyppisissä oikeustapauksissa?

Tutkimukseni kolmantena metodologisena ansiona voidaan pitää sitä, että tutkimusdatan asettaminen tietokannaksi on mahdollistanut digitaalisten ihmistieteisiin kuuluvien laskennallisten menetelmien käytön. Hyödynsin erityisesti verkosto- ja geospaatialista analyysiä, joita ei ole perinteisesti hyödynnetty tuomiokirjatutkimuksessa. [19]

Verkostoanalyysin avulla olen voinut selvittää esimerkiksi paikallisen eliitin koostumusta. Tutkimukseni vahvistaa jo aiemmin esitettyä käsitystä, että paikallista eliittiä edusti varsin pieni joukko, joka koostui etenkin lautamiehistä, viranhaltijoista ja merkittävistä isännistä.

Hyödynsin geospaatialista analyysia erityisesti tarkastellessani sitä, saavuttiko Iisalmen kärjälaitos koko pitäjän ja kuinka pitkälle kärjäsuhteet ulottautuivat. Tulosten perusteella yläsavolaisten toimintakenttä ylsi helposti jopa 40 kilometriin päähän – nelinkertaisesti aiempiin arvioihin verrattuna. [20] Iisalmelaisten kärjäsuhteet ja toimintakenttä ulottuivat alueelle, joka muistuttaa osin myöhempää kuntajakoa. Vaikka vuorovaikutus oli vahvinta lyhyillä etäisyyksillä, niin pitäjän eri osat linkittyivät keskenään etenkin lautamiesverkoston kautta. Kokonaisuudessaan tulokset puhuvat vahvasti sen puolesta, että uuden ajan alun ihmiset olivat huomattavasti liikkuvampia

kuin on perinteisesti haluttu ymmärtää, ja että pitkien välimatkojen alueella ihmiset onnistuivat sopeutumaan yllättävän hyvin etäisyyksien tuottamiin haasteisiin.

Kuten nostamani esimerkit osoittavat väitöskirjani on kokonaisvaltainen analyysi, jossa yhtä pitäjää koskevasta ja säilyneestä lähdeaineistosta on puristettu käytännössä kaikki mahdollinen irti suhteessa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Tältä osin tutkimukseni tuo esiin uusia näkökulmia historian kentälle ja tarjoaa uudenlaisia esimerkkejä tutkimuksen tekemiseen.

Väitöskirjani keskeisin tutkimustulokseni ja väitteeni on se, että aikakautta koskeva aiempi tutkimus on monin paikoin esittänyt alueellisia eroja varsin ohuen empirian varaan. Tässä mielessä tutkimuksessa elää yhä heimohistorian painolasti, vaikkakin vanhaan tutkimukseen nähden jo huomattavasti kevyempänä. Väitökseni osoittaa, että aiemmassa tutkimuksessa esiintyy löysää päättelyä ja pystyn tarjoamaan vaihtoehtoisia tulkintoja moniin kiistanalaisina pidettyihin kysymyksiin.

Miksi sillä on sitten merkitystä, miten jaottelemme alueita ja mitä piirteitä niille annamme? Väitän, että sillä on itse asiassa hyvinkin suurikin merkitys. Tutkimukset osoittavat, että ihmiselle on tyypillistä hahmottaa ennennäkemättömiä paikkoja, kuten menneisyyttä ja sen tilaa, sen perusteella, mikä on käsityksemme ympäröivästä maailmasta. Kun määritämme jonkin alueen syrjäseuduksi, liitämme siihen helposti kielteisiä piirteitä kuten viljeys, eksotiikka ja konfliktit. Tätä kautta ne muokkaavat sitä, millaiseksi koemme alueen menneisyyden ja asettaa sen toiseuden kohteeksi. Tämä vaikuttaa suoraan siihen, kuinka käsitämme alueen historian. Tämä jako ”meidän” ja ”niiden” välille vaikuttaa olennaisesti esimerkiksi siihen, mitkä alueet pääsevät osaksi kansallista historiakuvaamme ja mitkä jäävät sen ulkopuolelle. Toisin sanoen historiallinen aluetutkimus – tiedostaen tai tiedostamatta –väistämättä muokkaa, osallistuu ja luo käsitystä nyky-Suomen sisäisestä rakenteesta. [21]

FT Ville-Pekka Kääriäinen, historia, Helsingin yliopisto. Työskentelee tutkijatohtorina hankkeessa *Historical Travel and Communications in Finland (HISCOM)*.

Viitteet

[1] Mediankirjoittelusta ks. esim. *Yle Uutiset* 6.3.2024; *Helsingin Sanomat* 12.2.2025. Paikallisten vastareaktiosta ks. esim. *Iisalmen Sanomat* 13.3.2024.

[2] Tutkimuskentässä on tosin tapahtunut viime vuosina muutosta ks. Ojala & Turunen 2024.

[3] Ks. esim. Villstrand 2012, 51–53.

[4] Henkikirikollisuuden eroja korostanut läpi tuotantonsa Heikki Ylikangas ks. esim. Ylikangas 1999, 19–20; Sotilaskarkuruudesta Villstrand 1992.

- [5] Kaskiviljelyn alkukantaisuudesta ks. esim. Ylikangas 1999, 140–143.
- [6] Petri Karonen (2014, 279) näkee, että kehittymättömyys oli ainakin osin seurausta siitä, että Itä-Suomea myös läänitettiin vähemmän.
- [7] Ks. esim. Koskivirta 2001, 228–229, jossa ”savupirttikansaan” liitetään tyypillisesti negatiivisia piirteitä; Savon pakanallisuudesta ja esikristillisyydestä ks. Kuha 2016.
- [8] Välimatkojen merkityksestä ks. esim. Villstrand 1992, 145, 247–253, 259, 289; Koskivirta 2001, 222, 227, 230; Kuha 2016, 21, 26, 165.
- [9] Nenonen 2018.
- [10] Ks. esim. Österberg & Sandmo 2000, 14–15.
- [11] Lamberg et al. 2011, 17; Hiljanen 2019, 11.
- [12] Pohjoismaisen valtiomuodostuskeskustelun historiasta ks. esim. Räihä 2023.
- [13] Pohjoismaisessa tarkastelussa suuntausta ovat teoretisoineet erityisesti Karonen & Hakanen 2017; Dørum et al. 2021.
- [14] Sivilisoitumisteoriasta ks. Elias 1982 [1939]. Tunnetuin väkivallan vähentymisen puolestapuhuja on kritisoitu popularisoija Steven Pinker (2011), mutta myös akateemisessa tutkimuksessa arvostetut tutkijat ovat puhuneet vahvasti väkivallan vähentymisen puolesta, ks. esim. Spierenburg 2008, 224–225.
- [15] Kriittisestä näkemyksestä väkivallan vähenemiseen ks. esim. Roth 2020.
- [16] Väkivallan kulttuurisesta muutoksesta ks. Matikainen 2002; Collstedt 2012; Koskinen 2017.
- [17] Tuomiokirjoista historiantutkimuksen lähteenä ks. esim. Impola et al. 2023.
- [18] Lisätietoja mallista ks. Kääriäinen 2023.
- [19] Poikkeuksena voidaan pitää aikaansa edellä ollutta Örjan Simonsonin (1999) väitöskirjaa.
- [20] Vrt. Simonson 1999, 149–155, 237–238.
- [21] Aluetutkimuksesta vallankäyttäjänä Moisio 2009, 57–58; Lamberg et al. 2011, 13; Koskivirta & Lidman 2017, 22.

Kirjallisuus

Dahlberg, Erik. 1716. *Suecia Antiqua et Hodierna*. Stockholm.

Dørum, Knut, Mats Hallenberg & Kimmo Katajala, eds. 2021. *Bringing the People Back In: State Building from Below in the Nordic Countries ca. 1500–1800*. London: Routledge.

Elias, Norbert. 1982 [1939]. *The civilizing process. Vol. 2, State formation and civilization*. Translated by Edmund Jephcott. Oxford: Blackwell.

Hiljanen, Mikko. 2019. *Suomalaiset kirkkoherrat Ruotsin valtion rakentajina 1550-luvulta 1610-luvulle*. JYU Dissertations 67. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7700-9>

Impola, Petteri, Theresia Pettersson, Harry Lönnroth & Petri Karonen. 2023. Med domboken som (språk)historisk källa: En tvärvetenskaplig syntes av domboksforskning i Finland och Sverige, ca 1950–2020. *Historisk Tidsskrift* 143, 2: 197–223. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202306214059>

Karonen, Petri. 2014. *Pohjoinen suurvalta: Ruotsi ja Suomi 1521–1809*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Karonen, Petri & Marko Hakanen, eds. 2017. *Personal Agency at the Swedish Age of Greatness 1560–1720*. Studia Fennica Historica 23. Helsinki: Finnish Literature Society. <https://oa.finlit.fi/site/books/10.21435/sfh.23>

Koskinen, Ulla, ed. 2017. *Aggressive and Violent Peasant Elites in the Nordic Countries, C. 1500–1700*. Cham: Palgrave Macmillan.

Koskivirta, Anu. 2001. ”Sisäinen vihollinen: henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosikymmeninä. Helsinki: Helsingin yliopisto, Yliopistopaino. <http://hdl.handle.net/10138/19509>

Koskivirta, Anu & Satu Lidman. 2017. Historioitsija eettisten valintojen äärellä. Teoksessa *Historiantutkimuksen etiikka*, toim. Satu Lidman, Anu Koskivirta & Jari Eilola, 11–25. Helsinki: Gaudeamus.

Kuha, Miia. 2016. *Pyhäpäivien vietto varhaismodernin ajan Savossa (vuoteen 1710)*. Jyväskylä studies in humanities 286 Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6598-3>

Kääriäinen, Ville-Pekka. 2023. New 17th-Century Swedish-Recognizing HTR Model Published. *Uuden ajan alun tutkimus* -blogi, <https://www.uudenajanalku.fi/2023/06/12/new-17th-century-swedish-recognizing-htr-model-published/> [Haettu 24.10.2025].

Lamberg, Marko, Marko Hakanen & Janne Haikari, eds. 2011. *Physical and Cultural Space in Pre-Industrial Europe: Methodological Approaches to Spatiality*. Lund: Nordic Academic Press.

Matikainen, Olli. 2002. *Verenperijät: väkivalta ja yhteisön murros itäisessä Suomessa 1500–1600-luvulla*. Bibliotheca historica 78. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202506034829>

Moisio, Sami. 2009. Valtion aluehistoria – Suomalainen aluetutkimus yhteiskunnan muutoksen kuvastajana. Teoksessa *Maa, seutu, kulmakunta: näkökulmia aluehistorialliseen tutkimukseen*, toim. Maria Lähteenmäki, 52–89. Historiallinen arkisto 129. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Nenonen, Marko. 2018. Alueiden Suomi 1500–2000. Teoksessa *Suomen rakennehistoria: näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400–2000)*, toim. Pertti Haapala, 67–91. Tampere: Vastapaino.

Nieminen, Anni. 2024. Nyt myös kunta tarttui poliisiin puheisiin: ”Lapinlahdella ei vallitse yleistä hyväksyntää salametsästykselle”. *Iisalmen Sanomat* 13.3.2024, <https://www.iisalmensanomat.fi/incoming/6625030> [Haettu 24.10.2025].

Ojala, Jari & Riina Turunen, toim. 2024. *Uudisraivaajien maa: Ylä-Savon asutus ja elämisen ehdot*. Historiallisia tutkimuksia 291. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Pinker, Steven. 2011. *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined*. New York: Viking.

Pölkki, Minna. 2025. Huoltoaseman pöydässä paljastuu, mistä salametsästys kumpuaa: ”Onhan se väärin, mutta”. *Helsingin Sanomat* 12.2.2025, <https://www.hs.fi/alueet/art-2000011024102.html> [Haettu 24.10.2025].

Roth, Randolph. 2020. Does Better Angels of Our Nature Hold Up as History? Teoksessa *On Violence in History*, eds. Philip G Dwyer & Mark Stephen Micale, 91–103. New York: Berghahn Books.

Ruokangas, Nuutti & Jukka Eskanen. 2024. Miksi salametsästys jatkui Lapinlahdella vuosikausia? Kyläläisen mukaan kukaan ei halua käräyttää kaveria. *Yle Uutiset* 6.3.2024, <https://yle.fi/a/74-20077913> [Haettu 24.10.2025].

Räihä, Antti. 2023. Early modern Swedish state-building in Swedish and Finnish historiography. Teoksessa *Swedish and Finnish Historiographies of the Swedish Realm, c. 1520–1809: Shared Past, Different Interpretations*, eds. Miia Kuha & Petri Karonen, 39–54. London: Routledge. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202403062298>

Simonson, Örjan. 1999. *Den lokala scenen: Torstuna härad som lokalsamhälle under 1600-talet*. Studia historica Upsaliensia 191. Uppsala: Uppsala University.

Spierenburg, Pieter. 2008. *A History of Murder: Personal Violence in Europe from the Middle Ages to the Present*. Cambridge: Polity Press.

Villstrand, Nils Erik. 1992. *Anpassning eller protest: lokalsamhället inför utskrivningarna av fotfolk till den svenska krigsmakten 1620–1679*. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Villstrand, Nils Erik. 2012. *Valtakunnanosa: suurvalta ja valtakunnan hajoaminen 1560–1812*. Kääntäjät Jussi T. Lappalainen & Hannes Virrankoski. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Ylikangas, Heikki. 1999) *Väkivallasta sanan valtaan: suomalaista menneisyyttä keskiajalta nykypäiviin*. Porvoo: WSOY.

Österberg, Eva & Sølvi Sogner, eds. 2000. *People meet the law: Control and conflict-handling in the courts. The Nordic countries in the post-Reformation and pre-industrial period*. Oslo: Universitetsforlaget.